

Att nå det sekulariserade Europa

Denna artikel är en översättning av Stefan Gustavssons föredrag i maj 2010 på en konferens till 100-årsminnet av den stora missionskonferensen i Edinburgh 1910, *Tokyo Global Mission Consultation and Celebration*. Gustavsson har genom mångårigt arbete för European Leadership Forum utvecklat ett naturligt fokus på förutsättningarna för evangeliets spridning i ett efterkristet Europa. Han delar här i ett globalt sammanhang med sig av sina iakttagelser. Artikeln har varit publicerad i tidskriften *Theofilos* nr 4-2010 och återges här med vederbörliga tillstånd.

För inte länge sedan var det den första april, den dag i Europa då vi har tillåtelse att luras. I år (2010) kom det bästa skämtet från ett online-baserat spel som heter GameStation. I spelets villkor – vilka ska bekräftas före köp – hade en klausul stoppats in om den ”oförgängliga själen”:

”Genom att beställa via denna hemsida den första dagen i den fjärde månaden i Herrens år 2010 har du gått med på att ge oss rätt att utan återbetalningsskyldighet, nu och i all evighet, göra anspråk på din själ. Om vi skulle vilja utnyttja denna rätt går du med på att överlämna din eviga själ och alla eventuella anspråk du har på den inom 5 (fem) arbetsdagar efter att ha fått en skriven under rättelse från gamestation.co.uk eller en av dess rätteligen auktoriserade medarbetare.”

GameStation inkluderade t.o.m. en hyperlänk som sade ”klicka här för att annullera överlämnandet av din själ” och belönade uppmärksamma köpare med en kupong värd sex brittiska pund. Men bara 12 % av köparna upptäckte

bedrägeriet; 88% av den dagens transaktioner inkluderade människosjälar – allt som allt 7 500 själar. På samma sätt har vi européer enligt min mening lika värdslost sålt våra själar och förskingrat vårt rika arv. Europa har blivit den förlorade sonen.

EUROPA: DEN FÖRLORADE SONEN

Under det första århundradet spreds evangeliet som en löpeld runt Medelhavet. Precis som Mindre Asien och Nordafrika – en gång världsdelar med blomstrand kyrkor – har Europa i dag tagit avstånd ifrån evangeliet och ersatt det med andra övertygelser.

Se på de olika kontinenterna i världen! Den evangeliska världsvida kyrkan har upplevt en enorm tillväxt de senaste hundra åren. Under 1900-talet har

- den latinamerikanska evangeliska kyrkan vuxit med över 5 000 %,
- den afrikanska evangeliska kyrkan vuxit med över 4 000 % och
- den asiatiska evangeliska kyrkan vuxit med över 2 000 %.

I Europa däremot är situationen helt annorlunda. Jag citerar *World Christian Encyclopedia*:

”Ingen hade år 1900 förväntat sig det massiva avfall från kristendomen som p.g.a. sekulariseringen därefter inträffade i Västeuropa liksom p.g.a. kommunism i Ryssland och senare i Östeuropa.”

Det är visserligen så att människor än i dag

kommer till tro på Kristus i Europa. Det finns, Gud vare tack, blomstrande kyrkor. Men den allmänna trenden är den motsatta: den kristna kyrkan i Europa minskar snabbt i medlemsantal. Det finns givetvis alla möjliga variationer mellan det romersk-katolska syd, det ortodoxa öst och det protestantiska väst precis som det i allmänhet finns skillnader mellan länder som lidit under kommunismens fasa och länder som levt en längre tid i frihet. Men det finns också gemensamma tendenser.

Ta mitt land, Sverige, som exempel (efter- som vi ofta går före i detta avseende). Vi har bevittnat ett dramatiskt skifte i våra kyrkor de senaste hundra åren. År 1900 hade Sverige en stark kristen identitet. Stora delar av befolkningen var i sitt sätt att tänka präglade av en kristen världsbild. Under andra hälften av 1800-talet hade starka väckelser påverkat mer än 100 000 svenskar. Svenska missionärer sändes ut till många platser runt om i världen. Hundra år senare har situationen dramatiskt förändrats.

Sverige är världens mest sekulariserade land. Kyrkorna krymper. För att ge några exempel så ser statistiken ut så här:

SVENSKA KYRKAN: ANTAL BESÖKARE PÅ SÖNDAGSGUDSTJÄNSTER

1990 – 2000: nedgång på 30 %
2000 – 2008: nedgång på 17 %

ANTALET MEDLEMMAR I FRIKYRKOR 1975-2000

Frälsningsarmén: nedgång på 44%
Baptistkyrkan: nedgång på 33%
Missionskyrkan: nedgång på 21%

ANTALET MEDLEMMAR I FRIKYRKOR 1900-2005

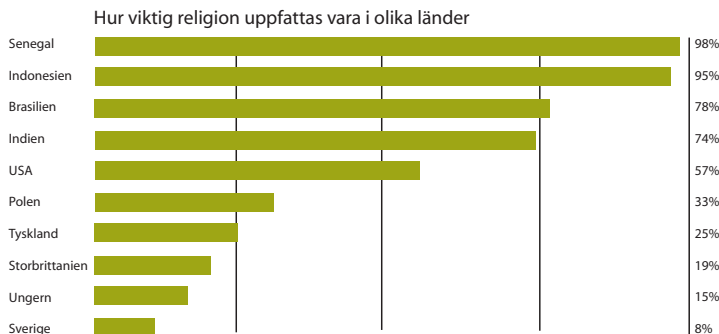
Frälsningsarmén: nedgång på 50%
Missionskyrkan: nedgång på 19%
Pingstkyrkan: nedgång på 11%

Det är ett sorgligt faktum att kyrkorna inte bara misslyckas att vinna de icke-kristna; de misslyckas med att behålla sina egna medlemmar.

För några dagar sedan hörde man följande på nyheterna i Sverige: "Äldre är i dag mer aktiva i alla avseenden – också vad det gäller att gifta sig vid hög ålder – och i alla slags aktiviteter med undantag av att gå till kyrkan." Den negativa tendensen inom kyrkorna är en spegelbild av en allmän trend i den europeiska kulturen. En global studie publicerades nyligen som visade människors (européers) trosföreställningar och värderingar.

Fråga 42 löd: "Hur viktig är religionen?"¹ Se figur nedan!

Det är med andra ord en tid av dramatiska förändringar i Europa. Statistiken kan variera i detaljerna länderna emellan men den allmänna tendensen är klar. I Europa ses inte evangeliet som *goda nyheter* – många menar att det har prövats och visat sig vara falskt. Förkla-

ringen till denna utveckling är givetvis mycket komplex och jag kan bara peka på några grundläggande faktorer.

Urbaniseringen är en nyckelfaktor. Majoriteten av världens befolkning har traditionellt bott på landsbygden. Planeten jordens statistisk ser ut så här:

BEFOLKNING I URBANISERADE OMRÅDEN:

1800: 3%
 1900: 14%
 2000: 50%
 2050: 80%

År 5 e.Kr. var Rom en stad med mer än en miljon invånare och år 1811 London. År 2007 uppskattades 468 städer ha haft mer än en miljon innevånare. Kyrkan i Europa har inte svarat väl på denna förändring. Det finns därför i de stora städerna ett stort behov av plantering av kyrkor som möter de verkliga behoven hos dagens stadsmänniskor – socialt, existentiellt, kulturellt, intellektuellt och andligt. Ändå är urbaniseringen inte det mest grundläggande problemet i Europa. Det är sekulariseringen.

HISTORISK BAKGRUND TILL SEKULARISERINGEN: TVÅ ROTSYSYSTEM I EUROPA

För att förstå det moderna Europa behöver vi förstå något av den historiska bakgrunden. Det

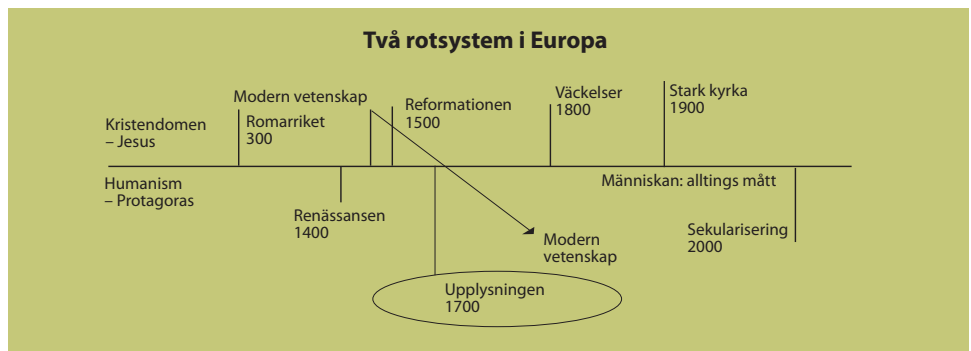
finns ett nära samband i orsak och verkan. *Europas sekularisering har inte uppstått ur intet.* För att göra en grov förenkling kan man säga att det finns två rotsystem i Europa som går tillbaka till antiken: humanismen med dess rötter i Aten och kristendomen med dess rötter i Jerusalem. Låt oss börja med kristendomen.

1. KRISTENDOMEN

I kristendomen är Gud centrum – underbart uppenbarad i Jesu Kristi person. Läran om Kristus spreds över det romerska riket och blev den dominerande tron fr.o.m. det fjärde århundradet och framåt. Därefter gick evangeliet stegvis förlorat eller blandades upp med andra idéer, men återupptäcktes under reformationen på 1500-talet. Under 17- och 1800-talet uppstod starka väckelser och vid år 1900 stod den kristna kyrkan till synes stark i Europa. Ändå hade den kristna tron förlorat stort vid millennieskiftet. Varför? Svaret står till stor del att finna i Europas andra rotsystem.

2. HUMANISMEN

I humanismen är människan centrum och utgör därmed alltings mått. Humanismen förespråkades av Protagoras och andra grekiska filosofer. Den återupptäcktes under renässansen på 1400-talet och blev den centrala idén i upplysningen under 1700-talet och framåt.

Men det viktigaste är att sekulariseringen inte ses som en världsbild i sig själv – på samma sätt som kristen tro och därför som en jämbördig medtävlare till kristendomen – utan ses som den naturliga, neutrala utgångspunkten som bör omfattas av alla förnuftiga personer.

Upplysningen var till att börja med ett perspektiv som huvudsakligen omfattades av filosofer och konstnärer, Europas intellektuella elit. Det utövade inflytande över naturvetenskapen och akademien som i sin tur påverkade endast en liten del av folket. Men gradvis har upplysningsperspektivet kommit att dominera mycket av vår kultur. I dag påverkar naturvetenskapen och akademien alla.

Humanismen utgör enligt min mening grunden för både den moderna och den postmoderna människan. I båda fallen står människan i centrum – antingen hennes förnuft eller hennes känsla. I båda förhållningssätten utgör människan den grundläggande referenspunkten. Gud och det övernaturliga finns inte med i bilden.

En intressant faktor här är naturvetenskapen. I en mening har naturvetenskapen sina rötter hos de grekiska filosoferna. Men den moderna naturvetenskapen, med sin empiriska undersökning av faktiska förhållanden, har också kristna rötter. När den moderna naturvetenskapen växte fram från 1400-talet och därefter hade den i grunden en kristen motivering: Vi är kallade till att förstå Guds värld!

Men allt eftersom tiden gick och mer och mer av naturen kunde förstås – vilket inte var ett problem för kristendomen – blev naturvetenskapen ”kidnappad” och vändes emot sitt eget ursprung. I dag är det en utbredd uppfattning att naturvetenskapen har underminerat

den kristna tron och ersatt den med upplysningsperspektivet.²

TVÅ OTILLRÄCKLIGA SVAR FRÅN KYRKAN

Hur kunde då detta hända? Hur kunde upplysningens tänkande ta över? Jag tror att svaret delvis ligger i kyrkans bristfälliga gensvar.

1. KOMPROMISS

Många kristna teologer och ledare kände sig tvingade att anpassa sin teologi till upplysningsfilosofin. De föreföll tro att den naturvetenskapliga revolutionen krävde av dem att de skulle acceptera upplysningen – som om naturvetenskapliga fynd betydde att Gud var ute ur bilden. För att framstå som intellektuellt hederliga började de att förneka under, uppenbarelserna och det övernaturliga. Det är den *liberal-teologi* som har förgiftat de europeiska kyrkorna så djupt. Framstående kyrkoledare och teologer argumenterar emot jungfrufödelsen, under och Kristi uppståndelse som historiska fakta och betraktar dem som endast teologiska påståenden. Bibeln är inte längre en källa till glädje eller en naturlig auktoritet för den kristne utan blir kritiserad och ofta förkastad.

Det är bakgrunden till de många ”religiösa ateisterna” i Europa, d.v.s. teologer och kyrkoledare som förnekar det övernaturliga men håller fast vid ett religiöst språkbruk.

Genom att ha blivit smittad av upplys-

ningstänkandet gräver nu kyrkan sin egen grav. Lyssna till den tyske teologen Wolfgang Pannenberg:

”Sekulariseringens största framgång ligger trots allt i dess överallt spridda demoralisering av kyrkoarbetare och teologer som borde förkunna och förklara evangeliets sanning. I stället lurar de sig själva att de uppnår det målet genom att anpassa den kristna tron och livet till sekulariseringens krav. Jag är övertygad om att vad situationen kräver är just motsatsen till en sådan okritisk anpassning. Ju mer sekulariseringen fortskrider desto mer angeläget är det att den kristna tron och livet framställs i kontrast till den sekulariserade kulturen. Det som behövs är en stark betoning av de centrala trosartiklarna i kristendomen gentemot sekulariseringens anda och det är mycket troligt att endast den romersk-katolska och de ortodoxa kyrkorna å ena sidan och den evangeliska protestantismen å andra sidan kommer att överleva som kyrkogemenska- per i de första delarna av det 3:e årtusendet. Det som brukade kallas de stora protestantiska kyrkorna löper en akut fara att försvinna. Jag antar att de kommer att försvinna om de fortsätter att varken stå emot andan i en tilltagande sekulariserad kultur eller försöka förändra den...”³

Mycket i dagens kyrka är sorgligt nog hävdad av sekulära filosofer och liberal teologi.

2. UNDANDRAGANDE

Det andra gensevaret i förhållandet till sekulariseringen kom från de mer bibeltrogna som inte ville acceptera upplysningens utmaning. De ville hålla fast vid hela evangeliet men försökte göra så främst genom att dra sig undan kultur, akademi och naturvetenskap. Det är den mer *pietistiska* – och *senare karismatiska* – *teologin* som på ett djupgående sätt påverkat många kyrkor. Det finns ju många goda sidor i dessa rörelser också. Men de har haft en allvarlig svaghet

i det att de har isolerat sig från kulturen och bortsett från de intellektuella utmaningarna.

Det råder brist på undervisning i kristen tro på världsbildsnivå. I stället har det ofta skett en åtskillnad mellan hjärna och hjärta liksom mellan hjärna och Ande. Resultatet har blivit att kyrkan förlorat den intellektuella kampen. Effekten syntes inte så tydligt under 1800-talet men har blivit desto mer i ögonfallande under 1900-talet. I dag är universitet, populärkultur, media och naturvetenskap fullständigt dominerade av sekulariserade människor med sekulärt tänkande.

Europa har en lång historia grundad i kristen tro. Men genom att påstå att det inte längre är möjligt att tro att kristen tro är sann, har Europa vänt sig bort. Europa förlorades för evangeliet på en idéernas arena. Om Europa åter ska bli vunnet för evangeliet måste det ske på idéernas spelplan – där nederlaget skedde. Här finns viktiga lärdomar för den globala kyrkan: *Upprepa inte det europeiska misstaget att kompromissa eller dra sig undan!*

Resultatet i början på det 21:a århundradet är en situation där Europa kan liknas vid en snittblomma som förlorat sina rötter i sanningen. Europa i dag är en djupt sekulariserad kultur där Gud är frånvarande i det offentliga rummet och där den underliggande världsbilden är naturalistisk humanism.

Notera att sekulariseringen i Europa inte utgörs av en skepticism hos några få individer som utmanar normen. Det är snarare så att sekulariseringen har blivit normen. Den ses som en positiv befrielse från vidskepelse och från religiöst maktspel som hållit människor bundna i århundraden. Men det viktigaste är att sekulariseringen inte ses som en världsbild i sig själv – på samma sätt som kristen tro och därför som en jämbördig medtävlare till kristendomen – utan ses som den naturliga, neutrala utgångspunkten som bör omfattas av alla förnuftiga personer. Sedan, om du vill, är du

Nu har den kristna kyrkan två stora utmaningar att hantera, sanningsbegreppet (dvs. att det finns något sådant som sanning) och innehållet i sanningen (dvs. att det kristna budskapet och inte naturalismen är det som är sant).

fri att subjektivt lägga till en personlig tro på Jesus eller Buddha – så länge den inte utmanar sekulariseringen. Detta är vad filosofen Charles Taylor har kallat för ”exklusiv sekularisering” – en sekularisering som är fast besluten att utesluta alla transcendentala referenspunkter från det kulturella, sociala och politiska livet.

DET POSTMODERNA EUROPA DÅ?

Är det inte så att vi har passerat den moderna upplysningstiden, och rört oss bortom den, in i den postmoderna tiden där människor inte längre tror på sanningen och där de grundläggande antagandena är väldigt varierande. Jean-François Lyotard definierar postmodernismen som en ”misstro mot metanarrativer”.⁴ Den postmoderne filosofen Michel Foucault uppmanar oss att förkasta ”alla teorier och alla former av allmän diskurs. Detta behov av en teori är fortfarande en del av det system som vi förkastar.” I stället för att erbjuda en ny sanning är det *sanningsbegreppet* som förnekas.

Många kristna i Europa tror att denna förändring från modernt till postmodernt tänkande på något sätt kommer att kunna lösa vårt problem och öppna dörren för evangeliet igen. De tror också att kristen apologetik i dag

blivit förlegad eftersom folk inte bryr sig om sanning. Jag tror att båda dessa antaganden är felaktiga.

För det första, även om postmodernt tänkande är inflytelserikt inom vissa områden, är vår västerländska kultur i stort långt ifrån postmodern. Ta *naturvetenskapen* som exempel! Den verkar utifrån antagandet att det finns en yttre verklighet som vi kan ha sann kunskap om. Denna verklighet är densamma för alla på jordklotet. Debatten om global uppvärmning, för att ta ett färskt exempel, förutsätter från alla sidor att det finns universella sanningar. Eller ta *etiken*! Den nya synen på homosexualitet – att den ska bekräftas och bejakas (nu den dominerande synen i Sverige) – betraktas inte som något relativt eller kontextuellt. Det synsättet anses vara det rätta och sanna och därför något som vi borde övertyga även andra kulturer om. Det betraktas som en global sanning! Eller ta den nya diskussionen om *religion* – lanserad av de s.k. nyateisterna! Hela diskussionen bygger på sanningsbegreppet. Anklagelsen lyder att alla anspråk på en metafysisk verklighet är falska.

Dessa exempel visar att ett universellt sanningsbegrepp fortfarande är med oss i naturve-

tenkskapliga, etiska och religiösa diskussioner. Upplysningens utmaning är ännu inte över.

För det andra är postmodern filosofi inte så mycket en filosofi i sin egen rätt som det är en kritik av andra perspektiv. Det betyder att när allting har blivit dekonstruerat finns det inte så mycket att erbjuda det frågande sinnet. Den som verkligen är angelägen om livet, kan inte i längden nöja sig med endast dekonstruktion. Det är oundvikligt att vi som människor också måste söka ge svar på de stora frågorna i livet. Och i det moderna Europa har svaret hittills varit humanistisk naturalism.

Notera också att det postmoderna förnekandet av sanning är teoretiskt osammanhängande. Själva förnekandet blir en ny universell sanning. Det är omöjligt att förneka all sanning eftersom varje förnekande kommer att bära ett nytt sanningsanspråk. Varför hoppas på en osammanhängande idé som motsäger grundläggande kristna antaganden? I stället borde vi kritisera det postmoderna förnekandet av sanning.

Det postmoderna tänkandets ankomst har inte minskat behovet av apologetik; det har ökat det till det dubbla. Nu har den kristna kyrkan två stora utmaningar att hantera, sanningsbegreppet (dvs. att det finns något sådant som sanning) och innehållet i sanningen (dvs. att det kristna budskapet och inte naturalismen är det som är sant).

På ett liknande sätt har enligt min mening mycket av den postmoderna andligheten i Europa missförstått. Det postmoderna har fötts ur det moderna, vilket är naturalistiskt. Och det naturalistiska har aldrig blivit utmanat! I postmodern andlighet finns därför ingen transcendens; endast immanens, panteism och mysticism. Det finns ingen verklig Gud utanför den mänskliga erfarenheten.

Den förre ärkebiskopen K.G. Hammar kan stå som exempel:

”Gud sände sin Son till världen för att rädda den (Johannes 3:17). Mission är därför ett

centralt tema i kristen tro och vokabulär. Vid det första formuleringsförsöket föreställde man sig mission som något konkret och bokstavligt. Gud var i himlen; himlen var en väning över jorden. När våra tankar i dag söker stöd föreställer sig de flesta människor sig Gud som något som närmar sig henne på insidan, från de kosmiska djup som varje människa är en bärare av.”

Ord som ”Gud” och ”mission” används fortfarande men nu inom ramen för en helt annan världsbild – utan verklig transcendens.

JESUS, PAULUS OCH BEHOVET

AV APOLOGETIK I EUROPA

Vi har många olika behov i Europa. När jag nu pekar på ett av dem – behovet av apologetik – är det inte för att utesluta andra behov. Det är ett viktigt men ofta negligerat behov. Intressant är att Nya testamentet har mycket att säga om apologetik.⁵

SE PÅ JESUS!

Jesu offentliga verksamhet skedde i ett judiskt sammanhang där majoriteten delade flera trosföreställningar. Det var ändå inte en monolitisk (likriktad) kultur. Jesus var hela tiden i samtal med människor som tyckte annorlunda. Vi kan läsa dialogerna och debatterna med fariseer och sadducéer, med samarier, med grekiska pilgrimer och romerska tjänstemän.

Jesus argumenterade för sitt budskap. Människor märkte att Jesus gav ”goda svar” och att han tystade sadducéerna (Mark. 12:28, Matt. 22:34). Enligt Lukas kunde hans kritiker ”inte få fast honom för något som han sade inför folket.” (Luk.20:26). De förundrade sig över hans svar och hade inget att invända. Jesus använde apologetik; han argumenterade för sina påståenden och försvarade dem.

SE PÅ PAULUS!

Vad gjorde Paulus när det förkristna Europa var

så hedniskt, relativistiskt och pluralistiskt? Han predikade och försvarade evangeliet om Kristus bland sina samtida. Han gick först till synagorna och övertygade sina landsmän judarna att kristendomen är sann, bevisade och argumenterade utifrån Gamla testamentets skrifter att Jesus var Kristus. Paulus gick också till de hedniska grekerna. Med utgångspunkt i deras litteratur och kulturföremål visade han att den "okände guden" har uppenbarats och förkunnats i Jesus Kristus.

En noggrann genomläsning av Apostlagärningarna visar Paulus utomordentliga förmåga som kommunikatör. Han var hemma i alla sammanhang och kunde på ett meningsfullt sätt framföra sanningen till dem som hade en annan världsbild och var inte rädd för att engagera sig i häftiga debatter. Trots att han använde tillfällena i synagogan till fullo var han lika bekväm utanför predikstolen oavsett om det var på marknadsplatsen, i föreläsningssalen, en allmän samlingslokal eller i ett hem (Apg. 17:17, 19:9, 17:22 och 28:23).

I Paulus efterföljd behövs en generation av kristna i Europa som inte kompromissar med evangeliet, som inte drar sig undan kulturen utan som kristna har en god förståelse av den bibliska världsbilden, har ett kristet sinnelag och som engagerar sig i och utmanar den omgivande sekulära kulturen.

SLUTSATS

Som europé har jag ofta utmanats av Apg. 16 kap. Det berättar en fantastisk historia om hur evangeliet först kom till Europa. Paulus och

hans följeslagare planerade att åka österut men tre gånger blev de omdirigerade av den helige Ande att åka mer åt norr och mer åt väster tills de anlände till Filippi. Där kunde de predika evangeliet och den första européén – en kvinna som kallades Lydia – blev kristen. Det visar att Gud har ett hjärta för Europa och jag fortsätter att be att den helige Ande ska omdirigera människor och resurser till Europa så att européerna på nytt tar emot evangeliet om Kristus.

Stefan Gustavsson

Direktor för CredoAkademien i Stockholm

Översättning till svenska av Stefan Lindholm, Mölle

(red. för *Theofilos*)

Bearbetad av red.

1. Pew Global Attitudes.

2. Se Per Landgrens ingående analys av detta påstående i "Tro och vetenskap: krig, fred eller vad?" *Theofilos*, nr. 3 2010. Red. för *Theofilos*.

3. Wolfgang Pannenberg, "Christianity and the West: Ambiguous Past, Uncertain Future", *First Things*, 48 (December 1994), s. 18-23.

4. Metanarrativer (*metanarratives* på engelska, ibland också *grand narratives*) betecknar ideologier, som genom att teckna en stor

berättelse med universella anspråk som kapitalismen, kommunismen eller liberalismen, söker förklara verkligheten. Dessa stora berättelser gör anspråk både på att ge en helhetsförklaring åt våra individuella och kollektiva erfarenheter och att forma dem. Ofta har postmoderna filosofer använt begreppet metanarrativ för att kritisera maktmissbruket bakom politiska system. Red. för *Theofilos*.

5. För mer om detta se Stefan Gustavssons artikel, "Apologetikens återkomst", *Theofilos*, nr. 1 2009. Red. för *Theofilos*.